

A FALU

Bajmok

Írja: Kókay Károly

2

A népesség elszaporodása

Arról nem maradt följegyzés, hogy a török hódoltság előtt és annak tartama alatt mennyi volt a község lakossága. Az 1543. évi érseki lajstrom szerint a teljesen katolikus falu népe 16 (tizenhat) forint dézsmát fizetett. Az 1590. évi „defter”-ben (török adókivetési lajstromban) Bajmok 16 és Novi-Bajmok 21 porta után volt megadóztatva. Ezen adatok nyomán az akkori lakosság száma 250—300 lehetett.

Az 1650. évi kalocsai érseki lajstrom szerint Bajmok 16 forint dézsmát rótt le, — ugyanannyit Vámtelek is, ami nem más mint Novibajmok.

A teljesen elnéptelenedett Zabatka váracsnak a többi szomszédos faluval és pusztával együtt 1686-ban Bajmok is adott kölcsön lakosságot. Az azt követő száz éven át a falu lélekszámát sűrű homály fõdi.

Katona István, volt kalocsai jezsuita atya, a legkiválóbb és a legalaposabb magyar történetírók egyike az 1800-ban kiadott nagy műve: „Historia metropolitanae Colocensis ecclesiae” II. kötetének 95. oldalán írja, hogy 1791-ben Bajmokon 2167 lélek volt, — de Madaras és Pacsér leányegyházak lakóival együtt.

Iványi Gyula: Szabadka város története című művének I. kötete 334. oldalán írja, hogy a város 1787-ben Bajmokra kettőszáz telkes jobbágyot és 12 zsellért már letelepített. A további négy évben a családok összes száma nem szaporodhatott 250-nél többre.

Azidőben a nép egyszerű fiainál ismeretlen volt az egykerendszer. Családonként 4—5 tagot számítva, Bajmoknak 1791-ben 1200 lakója lehetett. Borovszky műve szerint 1781-ben 780 volt.

A forrásmű megjelölése nélkül felsorolom, hogy bizonyos években mennyi volt a község összlakossága.

Az 1826. évben: 3715 lélek, 1828-ban: 3975 lélek, 1890. évben: 7151 lakós, 1900-ban: 7588 lélek, 1910-ben: 8271 lélek, 1921-ben: 8733 lélek és 1931-ben: 11,324.

A legutolsó népszámlálás szaporúlatá az előzőekhez képest azért oly nagy, mert a határrendezés folytán Madaras és Katymár községektől elcsatolt jelentékeny területek lakói és a szláv telepések is figyelembe vannak véve.

Anyanyelv szerinti eloszlás

A török hódoltság előtt színmagyar volt a község lakossága. Borovszky Samu szerkesztette: „Bács-Bodrogh vármegye” történelmi munka II. kötetének 338. lapján *Winkler* Pál tollából az áll, hogy „... Bajmokat a török hódoltság alatt bunyevácok lakták, akiket a szabadkai barátok gondoztak...”

E vélemény téves voltát megdönti az a tény, hogy a bunyevácok Bácskában csak a török uralom megszűnése után telepedtek le: 1687-ben, Markovics és Vidákovics vezetésével.

Bár a török hatalma végleg 1697-ben Szentánál tört meg, de Buda és Szeged váraknak 1686-ban történt elvesztése után a török Bácska nagy részéből harc nélkül vonult ki. Lotharingiai Károly az osztrák-magyar hadak fővezére 1687. szeptember havában seregével a törökmentes Bajmokon átvonult, amikor már Noviszádtól Szombor érintésével jött vissza, Szuboticának és Szegednek véve az útját.

Crni Jován vezérletével (1527—28. években) a szerbek 160 évvel előbb telepedtek le. Ibrissimovics Marinus beogradi katolikus püspök csak azt jegyezte föl, hogy a török hódoltság idején 1649-ben Bajmokon bérmált, de azt, hogy a Novi Bajmoknak is hívtott Vámtelenen is bérmált volna nem említi. Ebből arra kell következtetni, hogy Novi Bajmok szláv lakói görögkeleti szerbek voltak.

A törökök a jobbágyság és a röghözkötöttség intézményét éppúgy fönntartották, mint a magyar nemesek osztályuralmát. Bajmok egész területével képezett egy nagy úradalmat. A földesúr volt az egyedüli nemes, a többi emberi lény csak jobbágyp volt, vagyis igavonó barma a földesúrnak.

Ilyen siralmas sorsra a szlávok semmiesetre sem kíváncsoztak. Bajmokat elkerülték, ahol csak röghözkötött magyar jobbágyok és azok leszármazói tengették szánalmas életüket.

A bunyevácoknak Bajmokra településéről az első írott följegyzések a község erőszakos összetelepítésének (1763—1793) idejéből származnak. Szuboticát az 1779-iki királyi szabadalomlevéllel azzal a kötelezettséggel emelte szabad királyi városi rangra, hogy Bajmok szállásait faluvá telepítse össze, azért a saját költségén, mert vagy száz éven át Bajmok egész területének minden hasznát kiderítetlen jogcímen élvezte. A telepítés befejezése után a községet anélkül, hogy a területéből bármit is elvenni jogosult lett volna, a sorsára kellett volna bíznia.

A város vonakodott lemondani a nagy jövedelemről, a telepítést csigalassúsággal végezte. Bács-Bodrogh vármegye közgyűlése miatt a várost bepanaszolta a kormánynál 1785-ben. (Iványi: I. 331.

Szubotica viszontvadjában azért panaszolta be a vármegyét, mert a katonai fuvarozással agyonterheli a falu népét, *emiat nem jön máshonnan települő Bajmokra.*

Maga a város bizonyítja, hogy a község addig csak az ősbajmoki magyarok egyenes leszármazóiból állott.

Törtel, Kóka és Keczel községekből (Pest megye), települtek még magyarok. Az első német települők Kernyája községből jöttek, azután a szomszédos falvakból szállingóztak ide.

Hogy a város telepítési kötelezettségének eleget tehessen, a szubotica-i bunyevácokból toborzott össze annyit, amennyi a létszámhoz kellett. Szomborból is jött néhány bunyevác telepes.

A már említett Katona István történetíró művében azt is erősíti, hogy Bajmok magyar plébánia. Katona műveit rendkívüli anyaggazdagsága és tárgyilagossága miatt a magyar történelemtudomány még ma, másfél évszázad múltán sem nélkülözheti. A bajmoki plébániára vonatkozó állításának valódiságához kétség nem fér. Az ő életében létezett állapotról a legközvetlenebb hivatalos forrásból, az állomáshelyén székelő kalocsai érsekségtől szerzett tudomást.

Magyar plébániák sorában van nyilvántartva, ahol más nyelven is predikálnak. (I. kötet 137).

Az 1787. január 1-én kelt úgynevezett párbérmegajánlási szerződés, (melynek az alaki és az anyagi jog szempontjából való érvénytelensége gondolkodni tudó ember előtt az első pillanatra kétségtelen) 5. potja így szól:

„Po csemu u ovome selu naodese Macsari koji ovu platu rečenom Gospodinu izdaju . . .” stb.

A szerződésen szerepelnek a következő teljesen ismeretlenek nevei is: Stipan Stipity, Miskolczy András, Marko Paturicza, Franye Kuljuncsity, Pavao Latincsity, Pavao Guresan és azonkívül még öt olyan bunyevác, amilyen nevűek a községben ma is vannak.

Az a hét „előkelő idegen” úgylátszik, hogy csak átmenetileg volt a községben. Az érdekelték megkérdezése nélkül: csak a magyar ajkúakat kötelezték a párbérszolgáltatásra, minek jutalmaképpen a hivatalosan magyar plébániatemplomban megengedték, hogy minden harmadik vasárnap magyarul tartassék a szentbeszéd, de az evangélium minden vásár- és ünnepnap akadálytalanul felolvasható magyarul is.

A szóbanforgó szerződés egy árva szóval sem említi, hogy a más anyanyelvűek is kötelesek volnának a párbért fizetni.

Miután a németeket nem említi, a nyelvükön való szentbeszédéről és evangéliumolvasásról se intézkedik, ez kétségtelen jele annak, hogy Bajmoknak 1787-ben német lakossága még nem volt. A szerződés német szövegű jóváhagyási záradékkal is el van látva. A német katonaság megvédte volna a németek érdekeit, ha ilyenek laktak volna a községben.

A nemzetiségek számaránya

Sajnos, még az újjáépítés óta is csak nagyon hézagossak az adataim. Nagyon tanulságos e hiányos adatok megfigyelése is.

Évszám:	magyar:	bunyevác:	szerb:	tót:	jugoszláv:	német:	egyéb:
1900	3599	1980	21	8	—	1980	—
1921	4197	2299	20	—	—	2180	37
1931	4276	—	—	—	4595	2347	103

Kár, hogy az 1910. népszámlálás részletezését, amely munkálatnak egyik felülvizsgálóbiztosa voltam, megszerezni nem bírtam. Annak tárgyilagosságáról személyes tapasztalat útján győződtem meg. Az 1921-iki népszámlálást a beográdi egyetem szerb hallgatói végezték, dicsérendő, lelkiismeretes pontossággal, amit mint akkori adóügyi aljegyzőnek alkalmam volt megfigyelhetni. Hogy az 1900. évben pont egyformaszámban voltak a bunyevácok és a németek: alig hihető. Mindíg gyanúsak a kerekszámok.

Sok esetben a név hangzása nem fedi a nemzetiséget. Ilyen nevű *bunyevácok* vannak: Baranyai, Bosnyák, Fehér (brcan), Fehér (sarnyák), Halász, Hegedűs, Horváth, Lengyel, Tóth, Zsigmond.

Magyarok: Berger, Bleyer, Czindel, Czugéber, Imgrund, Fleisher, Kohn, Jeszenszky, Keller, Klinóczki, Kollár, Matyasovszky.

Németek: Beleznai, a két Karácsonyi János családja, Égi, Kovásznay, Ott, Rizsányi, Somogyi, Szabó, Viczity, Rúth.

Megoszlás vallás szerint

Évszám:	kath.:	pravoszl.:	luth.:	kálv.:	baptista:	izr.	nazarénus:
1781	740	—	—	—	—	1	—
1828	3951	—	9	—	—	35	—
1900	7285	21	4	33	12	170	73
1921	8500	20	10	32	10	115	46
1931	9972	1083	29	26	14	135	65

A felekezeti és nemzetiségi béke a községben emberemlékezet óta mindig mintaszerű volt.

Bauer: Repertorium 1826. évi kiadása azt írja, hogy abban az időben a családok száma 577 volt, a házaké pedig 515. Ennyi épületben lakott 3715 emberi lény. Tehát hét egész egynegyed embernek jutott egy ház. Minden család nem egészen hat és fél tagból állott.

Ezzel szemben az 1931. évi 11324 lakosnak 2547 háza volt, vagyis átlagban minden négy és fél emberre esik egy épület. Ezen házakban volt 15000 körüli mellékhelyiség (konyha, kamra, pince, padlás, istálló, pajta, folyosó, stb). A családok számáról biztos adataim nincsenek. A háborús rekvirálások alkalmával szerzett tapasztalataim alapján 3500-ra becsülöm. E szerint az 1931. évi családok három egész egynegyed, a legjobb esetben három és fél taggal rendelkeztek.

Száz év alatt ilyen nagyot fordult a világ. (Folytatom)